

Sebők Melinda

Szabó Magda pályakezdése

„Szabó Magda csaknem kész hangon [...], érett formakultúrával kezdett írni. Amit csak olvasóként el lehet lesni a tehetséges utódnak, a lefogott, sima előadásmódtól a formai bravúrokon át a rafinált rímhatásokig, mindent ellesett a nagy Nyugat-nemzedéktől. Már-már szecessziósan díszített korai verseiben azonban több van a megtanulhatóknál; benne van egyénisége, saját színe is [...]: a dolgok közelnézeti, alanyian elfogult megfigyelése, a nyelvi kifejezés vagy a képsor választékossága”¹ – Lengyel Balázs ezekkel a szavakkal méltatta Szabó Magda líráját.

Szabó Magda költőként kezdte pályáját, már a debreceni Dóczy Leánygimnázium önképzőkörének lelkes diákjaként jelentkezett szépirodalmi alkotásokkal. Írói tehetségét mutatja, hogy középiskolás korában az önképzőkör vers-, próza-, esszéíró és műfordító pályázatát is megnyerte. 1933-ban tizenhat éves korában jelent meg első publikációja *A Mi Utunk* című lapban *Úgy látja ő – így látom én* címmel. Ebben az írásban érzékletesen fejezi ki az érettségi vizsga sorsfordító jelentőségét az ajtó-metaphora konnotációival: „Az érettségi? [...] Utolsó vizsga, de milyen vizsga?! Egy ajtó, amely kitárul előttünk, – míg zárva volt, táncoló rózsaszínű alakokat láttunk az üvegén, s ha átlépjük, hogy megfakulnak ezek az alakok! Milyen színtelenek lesznek! S milyen hideg van az ajtón túl!”²

Néhány korai zsengejét leszámítva Szabó Magda lírikusként kezdte pályáját, a költői megszólás első komolyabb kísérletei a debreceni egyetemen töltött évekhez köthetők. Legelső verseit a debreceni Csokonai Körben mutatták be. Az 1890-ben alapított irodalmi társaság a Csokonai-kultusz ápolása mellett igyekezett elevenebbé tenni Debrecen szellemi életét, a nemzeti hagyományok, az irodalom és a kultúra ápolását: irodalmi ünnepségeket, felolvasóesteket szerveztek. A magyar–latin szakos egyetemista Szabó Magda Csokonai Körben³ bemutatott verseit a Debreczeni Képes Kalendárium közölte (*Aratás, Őszi siratás, Párbeszéd a kedvessel, S aztán majd eljön, Tisza menti táj*). 1937 tavaszán maga is olvasott fel néhány saját

¹ LENGYEL Balázs, *Szabó Magda, a lírikus = Salve, scriptor! Tanulmányok, esszék Szabó Magdáról*, szerk. ACZÉL Judit, Griffes Grafikai Stúdió, Debrecen, 2002, 69.

² Idézi Maczák Ibolya. MACZÁK Ibolya, *Szabó Magda a katedrán*, Új Köznevelés 2017/8–9, 10.

³ Szabó Magdát a Csokonai Kör 1941-ben választotta tagjává.

verset. Első lírai szárnypróbálgatásairól a *Debreceni Újság* és a *Tiszántúli Független Újság* adott hírt. 1938 és 1944 között szinte minden évben jelent meg költeménye a *Debreczeni Képes Kalendáriumban*. Juhász Géza (1894–1968) költő, irodalomtörténész, a debreceni felsőkereskedelmi iskola tanára, a debreceni Ady Társaság ügyvezető elnöke is felfigyelt verseire, Szabó Magdát „a líra hangját egyre biztosabban megtaláló”⁴ költőként említette. 1938-tól a *Debreczeni Képes Kalendáriummal* párhuzamosan az évtizedes hagyományokkal rendelkező, Herczeg Ferenc szerkesztette szépirodalmi képes hetilap, az *Új Idők* is közölte kilenc versét.⁵ Az 1930-as évek végén keletkezett verseken a nyugatos reminiscenciák sejthetők. A Kosztolányira és Tóth Árpádra emlékeztető mélabús tájfestés zeneisége a *Nyugat* hagyományából fakad, a hangulatlíra prózai dikciója, hosszú verssorainak lírai áradása azonban a nyugat-európai modernség poétikai eljárásait is tükrözi. Ha az 1930-as évek végén az *Új Időkben* megjelent versek kezdő sorait idézzük, mindegyiken megfigyelhető a *Nyugat* hagyományának stíluseszménye. A klasszikus modernség hatása érezhető a *Merre van?* című vers ezüstös tájának megfestésében:

Künn az erdön jár a Nyár már s hogy az Este erre szálldos,
Fenn a Hold szelíden alszik, színezüst a néma táj.⁶

Ehhez hasonló a *Szeszélyes április* csalfa tavaszának képe. Ez a vers jó példa arra, hogy az impresszionizmus színgazdagsága is hatott Szabó Magda korai költészetére:

Az erdön ablakom alatt vörös ruhában állanak a fák, tavaszi díszben,
De megnyílik a messzi ég, zenélni kezd a messziség, hó záporoz szelíden.
Ezernyi, kósza hópehely ömölni kezd, fehér teher bíborruhájú, fákon, –
Csak nézek ki az ablakon s a tegnapot kutatgatom ezüstre-őszült tájon.⁷

Ugyanezt a költői gyakorlatot figyelhetjük meg az *Ezüst monológ* című versben is:

A háztetőnk ezüstporos. A hold szelíden záporoz a néma, esti tájon.
Itt langyos szél és némaság, ezüstben fürdő, néma ház és elkerül az álom.
Könnyet ringat a két szemem a halk, magános éjjelen és megfürösztí arcom,
a hold némán szobámba néz, sárga az arca, mint a méz, s én felkelek, nem alszom.⁸

⁴ JUHÁSZ Géza, *Vulkánhamu és kultúra*, Tiszántúli Független Újság, 1940. december 25.

⁵ *A régi ház, Merre van, Szeszélyes április, Séta az őszi fasorban, Alkony a szigeten, Ezüst monológ, Szeretted, Aki túlélte ezt a kort, Eldobom.*

⁶ SZABÓ Magda, *Merre van?*, *Új Idők* 1938/2, 323.

⁷ SZABÓ Magda, *Szeszélyes április*, *Új Idők* 1939/1, 662.

⁸ SZABÓ Magda, *Ezüst monológ*, *Új Idők* 1941/2, 307.

A belső rímekkel játszó, lágyan elomló verssorok visszatérő témája a magány, leggyakoribb szavai: *ezüst, néma, éj, hold, táj*. Ami az *Új Időkben* megjelent verseket illeti, éles váltás figyelhető meg az 1930-as évek végén, 1940-es évek elején közölt és az 1945-ben, 1946-ban megjelent versek között. Az 1946-ban közölt *Szeretted* című szonettben nem csupán formát vált a költő, de hangja is elkomorul. A lány líra keményebbé, feszesebbé, fenyegetőbbé válik. A *Szeretted* című szonett utolsó tercijának hasonlata is bizonyítja a hangnembváltást, a lírai hangmódosulást:

s emlékek lengnek át, mint mélybe roppant
piros halak, ha átlengenek rajokban
holt tengerészek bordaívein.⁹

Ezt a versét a szerző néhány szó megváltoztatásával már felvette válogatott kötetébe is *Holt tengerészek bordaívei* címmel. Az *Új Időkben* még *Szeretted* címmel közölt szonett¹⁰ érzélgős hangulatlíra helyett a második világháború keserű tapasztalát rögzíti. Mire Szabó Magda 1940-re befejezte magyar–latin szakon az egyetemi tanulmányait, már dúlt a második világháború, amelynek tragikus tapasztalata meghatározó élménye lett (csakúgy, mint az 1940-es években induló kortársainak). A háborús traumáról ezt nyilatkozta *A háború igazi vége* esszéjében: „Vajon meddig fog tartani, míg az én generációm kidolgozza magából az élményét? [...] Nem lehet értelmes fejjel, a kora ifjúság legfogékonyabb éveiben úgy átélni egy világháborút, hogy ne maradjon utána generációs sérülés.”¹¹ A világháború fenyegetettségében versnyelve is megváltozik: szikárabban, tömörebben sűríti lírába a bizonytalanság keserű tapasztalatait szintén az *Új Időkben* publikált, *Aki túlélte ezt a kort* című versében. A múlt traumáiból fakadó jelen bizonytalansága, a túlélésre eszmélés bizonyossága és az újrakezdés katartikus reménye is felsejlik a költemény zárlatában:

Fényeskedj, Fényes, odafenn,
engem a törvény útra dob. A föld megszáradt ideleln
a vértől, s most mézben forog.

⁹ SZABÓ Magda, *Szeretted*, *Új Idők* 1946/1, 27.

¹⁰ Szabó Magda *Holt tengerészek bordaívei* című szonettjének motívumait az élő és a holt, az állati és az emberi, a lét kettősségének szimbólumaként értelmezi Pataky Adrienn. Erről bővebben lásd PATAKY Adrienn, *Szabó Magda szonettjei mint a rögzítés poszttraumatikus aktusai* = Uő, *A hangzatkatól a szonettkoszig*, Ráció Kiadó, Budapest, 2021, 106.

¹¹ SZABÓ Magda, *A háború igazi vége* = Uő, *A csekei monológ*, Európa, Budapest, 1999, 172. Szabó Magda vallomása a háborús tapasztalatokról: „Egész életem más menetet kapott a háború következtében, még alig-alig megkezdődött, békés, vidéki és polgári pályám megszakadt; mások szenvedéséhez mérten szégyenletesen jelentéktelen ostromélményeim elegendők voltak ahhoz, hogy éveken át sikoltozva riadjak fel álmomból, s magamról tudom, hány évbe telt, míg 1945 után számomra is bevégződött a háború, és túljutottam azon a krízisen, hogy ha magam nem is öltem, de tömeggyilkosok és tömeggyilkosságok kortársa voltam. Az iszony nehezebben múlik el, mint objektív okai” (SZABÓ, *A háború igazi vége*, 173–174).

De talpaim folyton inognak,
bár elmúlt a földindulás:
aki túlélte ezt a kort,
megölheti a gyógyulás.¹²

A világháborút követően, először Juhász Géza szerkesztésében a debreceni Ady Társaság köréből indult útjára 1945 áprilisában a *Magyarok* című folyóirat. Az 1945 júliusától már Budapesten megjelenő lap munkatársai elsősorban a *Nyugat* és a *Magyar Csillag* köréből kerültek ki, de írt a folyóiratba Kassák Lajos, Balázs Béla, valamint Király István is. A szerzőket egymástól távol eső szellemi vidékekről választó lapnál azonban olyan fiatal alkotók is támaszt kaphattak, mint Nemes Nagy Ágnes, Karinthy Ferenc, Somlyó György, Lengyel Balázs és Szabó Magda. A *Magyarok* 1945-ös megjelenésétől 1949-es beszüntetéséig tizenegy költeményt közölt Szabó Magdától. Itt jelent meg a jelentősebb versei közül a *Ma még enyém egészen...; Koponyát, násfát, korcsolyákat; Sziget vagy állat; Habzik az ég; Vissza az emberig; Béke; Bárány*: jó néhány olyan alkotás, amelyet később az író az első két kötetébe is beválogatott. Az 1940-es években a hódmezővásárhelyi Református Leánygimnáziumban tanító Szabó Magda életében a *Magyarok* folyóirat indulása jelentette a pályakezdetet, a költővé érés első állomását. A lap indulására így emlékezett vissza:

[A háború után] az új kormány székhelyén Debrecenben megindult [...] az első irodalmi folyóirat, a *Magyarok*, ez volt az első igazán jelentős lap, amelybe Kardos László kérésére kezdtem publikálni. A kormánnyal együtt a lap is, én is Pestre kerültünk, ott új versek születtek, új lapok alakultak, amelyek szintén kértek tőlem anyagot; mire észrevettem rendszeresen dolgozó költőként kezdek számon tartani.¹³

Úgy lettem író, hogy megindult a *Magyarok* című folyóirat Debrecenben. [...] akkor éppen versekkel foglalkoztam. [...] És közölték. Ez volt az első komolyabb jele annak, hogy talán valamikor pályát változtatok.¹⁴

Szabó Magda valóban pályát változtatott ekkor, Budapesten a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban előbb filmügyi referensként, majd az Irodalmi Főosztályon dolgozott,¹⁵ a *Magyaroknak* pedig nemcsak állandó munkatársa,

¹² SZABÓ Magda, *Aki túlélte ezt a kort*, Új Idők 1947/2, 336.

¹³ KÓNYA Judit, *Szabó Magda. Ez mind én voltam...*, Jaffa, Budapest, 2008, 39.

¹⁴ *Hang – Kép – Írás. Szabó Magda-album*, szerk., VINCZE Ferenc, Napkút, Budapest, 2010, 69.

¹⁵ Itt ismerkedett meg a kivételes tehetségű kortársával, lelki-szellemi rokonával, Nemes Nagy Ágnessel, aki így idézte fel találkozásukat: „Szabó Magdával 1945-ben ismerkedtem meg Budapesten. Megismerkedhettünk volna Debrecenben is, de végül Pesten találkoztunk. Méghozzá a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban. Ott Magda egyik államtitkár titkárságának a vezetője volt, én a Sajtóosztályon, majd a Közművelődésnél serénykedtem. Volt Magdának egy kis szobája,

hanem a verseket kiválasztó segédszerkesztője is lett. Budapesten kitágult számára a világ, a Centrál híres irodalmi összejövetelein gyakran találkozott többek között Nemes Nagy Ágnessel, Lengyel Balázssal, Kálnoky Lászlóval, Darázs Endrével, Somlyó Györggyel, Rákos Sándorral, Lakatos Istvánnal, Major Ottóval, Mándy Ivánnal; megismerte Füst Milánt, Szabó Lőrincet, Illyés Gyulát, Keresztury Dezsőt; költőideálja lett Vas István, de tanult Rónay Györgytől is. A háború utáni pesti évek pezsgő szellemi légköre az újrakezdés reményét is jelentette, ennek a periódusnak az euforikus boldogságáról így nyilatkozott:

a viháncoló, fiatal öröm, az életkedv, a túlradó derű, a soha nem lankadó reménység, az elragadtatás emlékeit őrzi. Nap soha nem sütött olyan fényesen, íz nem volt olyan sós, nem olyan édes, szél nem fújt olyan hevesseggel, folyó nem hullámozott olyan kéken – aki részt vett az újjáépítésben, aki megélte, hogy vége a háborúnak, hogy újrakezdheti, amit eddig csinált, vagy végre azt csinálhatja, amire mindig vágyott, mind emlékszik rá, nem felejt el.¹⁶

Nemes Nagy Ágnes az 1945–1948 közötti időszakot Szabó Magdához hasonlóan olyan „kozmosz tavasz”-nak nevezte: „mint amikor a nap már éppen elhagyja a Baktérítőt, hogy meginduljon észak felé, a tél romjai felett”.¹⁷ A háború utáni romokból való újrakezdést jelentette az *Újhold*, amelyet részben a *Magyarok* és a Centrál íróköréből kiváló fiatal írók alapítottak. Az *Újhold* 1946 júliusában Mándy Iván, Pilinszky János, Rába György közreműködésével Lengyel Balázs szerkesztésében jelent meg. Az 1946 és 1948 nyara között kiadott, mindössze hét számot megélt lapban publikált költők (Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Szabó Magda, Rába György, Darázs Endre, Végh György) sorsdöntő élménye a második világháború. Közös céljuk a rommá lőtt hazában a szellemi, lelki otthonkeresés és a babitsi humanum megőrzése. Lengyel Balázs *Babits után* című nyitó tanulmánya a babitsi teljességigényt hangsúlyozza: „a babitsi teljesség, a korokat, világtájakat befutó egyetemesség, amelyben tehetség és igény a költői pálya minden állomására érvényesen, egymással harmonikusan viszonyul”.¹⁸ Az *Újhold* írói a babitsi örökséget akarták átmenteni, Babits erkölcsi magatartása, etikai-esztétikai mércét jelentett a háború borzalmaival megélt fiatal írók számára. Szabó Magda *Vallomás* című emlékezésében írta, hogy formát, mesterséget minden pályakezdő kortársa Babitstól tanult, aki

másodmagával, talán mielőtt az államtitkár mellé rendelték. Oda jártam be én, mint sajtóosztály, ide-oda mászkáltam a minisztériumban. Ott mutogattuk egymásnak verseinket. Mert akkoriban Szabó Magda is verseket írt. Rögtön ráismertünk egymásra, rögtön tudtuk, hogy egyivásúak vagyunk” (NEMES NAGY Ágnes, *Kunfajta, nagyszemű lány volt. Az írónő hetvenedik születésnapjára* = Uő, *Az élők mértana, Prózai írások I.*, Osiris, Budapest, 2004, 675).

¹⁶ SZABÓ Magda, *Záróvizsga*, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1987, 246.

¹⁷ NEMES NAGY Ágnes, *A háborúnak vége (Kabdebó Lóránt interjúja Nemes Nagy Ágnessel)* = Uő, *Az élők mértana. Prózai írások II.*, 262.

¹⁸ LENGYEL Balázs, *Babits után*, *Újhold* 1946 /1, 2.

apánk volt, anélkül, hogy sokunk akárcsak látta volna is. Szakmai fegyelemre szorított bennünket, tőle értettük meg, hogy a forma abroncsa azért fontos, mert veszedelmes bort őriz, szenvedélyek, indulatok és felismerések párlatát, [...] ugyanakkor éppen az ő révén fogtuk fel mindennek az ellenkezőjét, hogy van a fájdalomnak, undornak és tiltakozásnak olyan foka is, mikor elporlik a verstan minden szabálya, ilyenkor maga a gondolat alakul át formává.¹⁹

Bár az *Újhold* köré csoportosuló írók szellemi rokonságának tág jelentéstartalma közelebb áll a nemzedékfogalomhoz (Szabó Magda is *Újhold*-nemzedéket említ), nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy nemcsak a korabeli kritika (többek között Kolozsvári Grandpierre Emil²⁰ vagy Komlós Aladár²¹ írásai), hanem Schein Gábor is felhívja a figyelmet arra *Poétikai kísérlet az Újhold költészetében* című kötetében, hogy az *Újhold* nem feltétlen nemzedéki, hanem „poétikatörténeti fogalom”.²² Erre világít rá Nemes Nagy Ágnes is egyik vallomásában: „Hamar kiderült, hogy mi, fiatalok, hasonlítunk egymáshoz. Hogy valami módon egyívásúak vagyunk, nemcsak azért, mert hasonló élmények közül jövünk, mert hasonló korúak vagyunk [...], hanem mert a lelki hozzáállásunk, a szellemi élményeink is hasonlóak. Egy példát hozok fel erre: [...] mindannyiunknak a szíve csücskében ott van József Attila.”²³ A fiatal lírikusok rokon verseszményére jó példa Szabó Magda írása, amelyben beismeri: „József Attila volt az egyetlen költő, aki sose változtatta meg helyét lírai értelmezésében, egyforma intenzitású élményt jelentett számomra, mióta megismertem”.²⁴ A *Nyugat* hagyományain, Babits újklasszicizmusán iskolázódó és József Attila költészetét maguknak felfedező pályakezdő lírikusok hasonló stíluseszmenyt képviseltek. A fiatal újholdas költőket leginkább nyelvszemléleti és poétikai rokonság jellemezte: a hagyománykeresés és a klasszikus modernség lírai tradíciójának átfarmálódása mellett az elvont versbeszéd, az objektív kifejezésre való törekvés, a sűrítés, a személytelenítés, a hermetizmus, a háború pusztításával való számvetés és az intellektuális-filozófiai létlíra.

A háborús kataklizmák súlyos élményeiből születtek a magyar irodalom remekművei. Az *Újhold* kétévnnyi időszakában jelent meg Pilinszky János *Trapéz és korlát* (1946), Nemes Nagy Ágnes *Kettős világban* (1946), Darázs Endre *Kunyhó, füsttel* (1947), Lengyel Balázs *A mai magyar líra* (1948) és Szabó Magda *Bárány* (1947) című első kötete. Vagyis a pályájukat a háború után kezdő fiatal írók közül

¹⁹ SZABÓ Magda, *Hommage két hangra. Vallomás, Új Írás* 1983/11, 95.

²⁰ KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE Emil, *Pánepicizmus és csonkapróza (Hozzászólás Lengyel Balázs „Babits után” című tanulmányához)*, *Újhold* 1946/2, 136–137. (Elsősorban a *Nemzedék és szemlélet* című fejezet.)

²¹ KOMLÓS Aladár, *Negyedik nemzedék*, *Újhold* 1948/1, 44–45.

²² SCHEIN Gábor, *Poétikai kísérlet az Újhold költészetében*, Universitas, Budapest, 1998, 8.

²³ NEMES NAGY Ágnes, *Látkép, gesztenyefával (Kabdebó Lóránt interjúja)* = Uő, *Az élők mértana. Prózai írások II.*, 214.

²⁴ SZABÓ Magda, „Áldott legyen emléke”, *Kortárs* 1962/7–12, 1805.

néhányan éppen az újholdas periódusban jelentették meg első kötetüket. Az *Újhold* költészettörténeti szerepe abban is jelentős, hogy Szabó Magda számára ez a lap jelentette az igazi költővé válást, az irodalmi életbe való megérkezést: „Nem sokkal azután, hogy megérkeztem Pestre és letelepedtem, megalakult az Újhold, belekerültem az irodalmi élet sodrába, ha nem is főfoglalkozású, mert hiszen minisztériumi tisztviselő voltam, de igazi író voltam már.”²⁵ Szabó Magdának az *Újhold*ban négy költeménye jelent meg: 1946 decemberében az *Útravaló* és a *Lehullsz, mint sebről hull a heg*, 1947 októberében az *Édesedik az ecet*, majd 1948 januárjában a *Phillipi*. Első kötetéről szintén az *Újhold* közölt kritikát Rákos Sándor tollából 1947 októberében. Rákos a *Bárány* szerzőjét egyéni és eredeti tehetségnek tekinti, először Nemes Nagy Ágnessel együtt értékeli, hiszen „a közelmúlt véres kataklizmája” ihletti verseiket: „a lélek iszonyata”, „a borzalom szavai”,²⁶ majd Szabó Magda hitetlenség és keserű kiábrándultság szülte verseinek kifejezőerejét méltatja.

Mikor Szabó Magda 1975-ben *Szilfán halat* címmel az 1940–1958 között keletkezett dátumozott kötetét újra megjelenteti, akkor az összes versét ciklusokba rendezi. Költeményeinek formai sokszínűségét mutatja, hogy többféle verstípust kipróbál: az antik epódoszoktól és sírfeliratoktól a szonettekben át egészen a szabad versekig. Költészetére változatos formakultúra jellemző: az antikvitásélmény, a klasszikus műveltség, a horatiusi–ovidiusi–vergiliusi allúziók mellett a szabadvers áradására és a sűrítettségre is találunk példát. E rövid tanulmány keretein belül nem kísérel meg e poétikai sokszínűség teljes bemutatását, elsősorban azokra a költeményekre szeretném felhívni a figyelmet, amelyeket még az első két verseskötet (*Bárány*, *Vissza az emberig*) előtt folyóiratok is közöltek. Az 1940-es években a korabeli orgánumban (*Újhold*, *Magyarok*, *Diárium*) megjelent verseket vizsgálva megállapítható, hogy Szabó Magda költői nyersanyaga a háború, legfőbb témaköre: a szenvedés, a fenyegetettség, a keserűség és a magány. Ezt a bizonytalan létérzést igazolja a *Magyarokban* közölt „fagy a szó és fagy a szó”²⁷ hűvös, szótlán feszültsége és a *Diáriumban* megjelent *Halottak napja, 1947* című verse is:

ne lazíts fogsorod nyakán,
Halál.
Én egyre jobban
a magány felé tágulok.²⁸

²⁵ KABDEBŐ Lóránt, *Sorsfordító pillanatok = SZABÓ Magda, Ne félj! Beszélgetések Szabó Magdával*, szerk. ACZÉL Judit, Csokonai, Debrecen, 1997, 171. (Az interjú eredeti megjelenési helye és ideje: Kortárs 1984.)

²⁶ RÁKOS Sándor, *Bárány: Szabó Magda versei*, Újhold 1946/3, 138–139.

²⁷ SZABÓ Magda, *Válasz egy régi bölcsődalra*, Magyarok 1946/5, 248.

²⁸ SZABÓ Magda, *Halottak napja, 1947*, Diárium 1947/1, 170.

A darabokra tört világ apokalipszise, a háború traumája figyelhető meg az *Aki túlélte ezt a kort*, a *Bombázás után* és a *Philippi* soraiban. A philippi ütközetből elmenekülő Horatius fenyegetettségére majdnem kétezer évvel később a második világháború tapasztalatával válaszol:

Már reng a föld. Tekints körül!
Ellenséges lovak.
Nincs isten, aki túlel,
mért áztatod magad?
Gyávább vagy, mint a római,
ki ráfeszült a késre?
Szegezd magadnak, hunyd szemed,
s zuhanj a szenvedésbe!²⁹

A latinos műveltségű lírikus soraiban felsejlenek a horatiusi–ovidiusi reminiszenciák. A *Pontusi levelek* a Tomiba száműzött Ovidius elégiáit idézik; az epódoszok Horatius műveire utalnak. Az *ikszedik epodoszt* Horatius híres *Taliarchushoz* írott ódája ihlette („Hallgass! Ez a hegy nem Soracte, / bárhogy villantja a telet, / s nem szabin farkas az a farkas, aki / szaglássza énekedet”).³⁰ Szintén a horatiusi hagyományok újjáélesztése figyelhető meg a *Szilfán halat* apokaliptikus látomásában. Szabó Magda jó érzékkel választ latin szöveghelyeket, horatiusi élességű képei párhuzamba állítják a háborús vérontást a Tiberis folyó áradásakor az árvíz okozta vészhelyzettel. A *Szilfán halat* egy apokaliptikus vízió a fegyverek dörrenéséről, a háború okozta sebekről:

Én láttam, mint az antik látomásban,
szilfán halat, s a Barna utca táját
egy dörrenésre széttágulni sebbé.³¹

Az *Újholdban* publikált *Philippi* kivételével a római irodalom aranykorát idéző versek nem a korabeli lapokban, hanem rögtön verseskötetben kerültek az olvasóközönség elé. A *Magyarokban* megjelent művek közül érdemes kiemelni a mitológiai allúziókkal átszótt *Béke* című költeményt. A lírikus a kövé dermedt Niobé fájdalomhoz hasonlítja a háborúban gyermekeiket elrejtett anyák keservét. A régen áhított béke kimondásának vágya, a vérontás pusztításának a fájdalma mitológiai szöttesbe bújtatva nyer kifejezést:

²⁹ SZABÓ Magda, *Philippi*, Újhold 1948/1, 15.

³⁰ SZABÓ Magda, *Ikszedik epodosz = Uő, Szüret. Összegyűjtött versek*, Európa, Budapest, 2005, 51.

³¹ SZABÓ Magda, *Szilfán halat = Uő, Szüret*, 85. A *Szilfán halat* először a *Vissza az emberig* kötetben jelent meg 1949-ben. Később a verset beválogatta az 1958-as *Neszek* kötetbe, majd ez lett a címadó műve az 1975-ös válogatott versgyűjteményének is.

A világ végre felhasad: kidobta.
[...]
Fuldokolj
az áhíttától! Kiáltsd a nevét!

Ki sose féltem igazán,
most rettegek.
Most megtanulom félteni
e kisdedet.
[...]

Öleld magadhoz, Niobe,
világ.
Talán megtarthatod.
Tartsátok fejetek fölé,
ti vándorló napok,

mereszd ki körmöd, szelíd fenevad,
ki szoptatod,
s fonódjatok köré,
sövény:

kik érte haltatok!³²

A klasszikus minták ihlette költemények egy másik jellegzetes vonása, hogy a háborús emlékektől szabadulni képtelen művész keserű lázadása, intellektuális lírai feszültsége Nemes Nagy Ágnes és Pilinszky János költészetével is rokonítható. Szabó Magda poézise nyelvi kifejezésében, költői magatartásában, lírai hangulatában, hasonló motívumok ismétlésében (magány, iszony, undor, gyalázat, alázat, öntudat, értelem) és a jelzős szerkezetek ambivalens feszültségében („hetyke gyász”; „koz-mikus gyalázat”; „gyanakvó magány”; „fénylő szenvedés”; „tanácstalan szomorúság”; „túlélt iszony”) rokonságot mutat Pilinszky János *Gyász* („hűtlen értelem”), *Éjféli fürdés* („árva szörny”; „édes-jó iszony”); Nemes Nagy Ágnes *A kín formái* („képzelt értelem”) és *Alázat* („fanyar gyümölcs”; „virradó alázat”) című verseinek poétikai eljárásaival. A háborúban rommá lőtt hazában az egzisztenciális bizonytalanság, a magánytól való félelem, a veszélyérzet, a rémület és az indulat jellemzi Szabó Magda verseinek hangulatiságát. A széthullott világ romjain az értékmentő kötelesség és a felelősségvállalás erkölcsi parancsa, humanizmusa szólal meg a *Vissza az emberig* zárlatában:

³² SZABÓ Magda, *Béke*, Magyarok 1948/4, 81.

Ágyúk, galambok... Annyi éve már,
s nem hittem el. Hitesd el: itt a béke.
Öt ujja van – öt földrész –, mint nekem,
szorítsd kezem a földgolyó kezébe.
Segíts fel indák s állatok fölé,
kikhez lehúzott az alig
túléltsz iszony a gyilkosok közül:
emelj vissza engem az emberig!³³

Ha édesedik az ecet című verse helyzetjelentés a vérontás utáni idillinek tűnő, ám mégis fullasztó „sűrű béke” némaságáról. A háború terhétől való szabadulás, a költői szó kimondásának vágya, az erőfeszítés és a túlélés reménye készíti a megszólalásra:

ha édesedik az ecet,
amit a kor a számba töltött,
ki hagyja rájuk örökölni
a Szót, ha nem én, nem a költő?³⁴

A *Magyarok*ban, az *Újhold*ban és a *Diáriumban* közölt versek mesterségbeli tudásról tanúskodnak, Szabó Magda birtokában volt mindannak a lírai nyelvnek, ami meghozta az első kötet, a *Bárány* sikerét. A *Philippi* című költemény kivételével a korabeli folyóiratokban közölt verseket beválogatta a *Bárány* és a *Vissza az emberig* első két verseskötetébe is, amelyek jelentősége vitathatatlan. A *Bárányt* különösen kedvezően fogadta a kritika: Rába György a *Diáriumban* Szabó Magdát „a legkiválóbb fiatal írók”³⁵ közé sorolta. Darázs Endre a *Válaszban* a *Bárányt* „komoly tehetség jó kötetének”³⁶ tartotta. Csuka Zoltán a *Sorsunkban* a kötet verseinek „gördülő sorait”, „különös titkos villódzással átfűtött képei”-t³⁷ dicsérte. Borsi D. József a *Tiszatájban* elismerte, hogy „látása, kifejezőképességének biztonsága tiszta. [...] Tehetsége, ereje vitathatatlan.”³⁸ Szabó Ede pedig a *Magyarok*ban méltatta a könyvet: „Szabó Magda első kötete több, mint ígéret, félig már beteljesedés.”³⁹ A kezdeti bizakodást azonban felváltotta a szorongás és az elhallgattatás. 1948 negatív fordulatot hozott: a *Magyarokat*, az *Új Időket*, az *Újholdat* megszüntették, Szabó Magdát a minisztériumból elbocsátották, 1949-ben a már megírt

³³ SZABÓ Magda, *Vissza az emberig*, Magyarok 1948/8, 515.

³⁴ SZABÓ Magda, *Ha édesedik az ecet*, Újhold 1947/3, 87.

³⁵ RÁBA György, *Szabó Magda versei*, Diárium 1948/1, 29.

³⁶ DARÁZS Endre, *Szabó Magda: Bárány*, Válasz 1947/2, 363.

³⁷ CSUKA Zoltán, *Bárány*, Sorsunk 1947/10, 610.

³⁸ BORSI D. József, *Bárány*, Tiszatáj 1947/8–9, 363.

³⁹ SZABÓ Ede, *Bárány*, Magyarok 1947/10, 729.

Baumgarten-díját visszavonták,⁴⁰ és a hallgatás évei következtek. Ezek a sorfordító pillanatok befolyásolták a pálya további alakulását, a művészi kiteljesedést.

A költő azonban nem hallgatott el teljesen, ahogyan egyik visszaemlékezésében vallotta: „műfajt váltottam, mert fuldokoltam már a saját verseim keserves világában”.⁴¹ Újabb lírai darabokkal közel tízéves hallgatás után az 1958-as *Neszek* kötettel jelentkezett. Rónay György,⁴² aki az *Újhold* megszűnése után is támogatója, vigasztaló barátja – Babitscsal rokon alkat révén –, egyfajta apafigurája is lett a köré gyűlt pályakezdő fiataloknak, a *Vigiliában* e szavakkal méltatta Szabó Magda költészetét:

Az intellektus magasfeszültsége, a konokul keserű egzisztenciális érzelmi lázadás jellemzi ezeket a verseit. A legnagyobb ígéretként arra, hogy végül is majd kivágja magát a háborús élmény dzsungeléből. S azon fölül – az a túljutás másik ígérete – [...] (olyan) szokatlan erővel *konstruál*, strófákat és versmondatokat, a lélegzet olyan lendületével, [...] hogy a versnek s a versen belül a strófának, a mondatnak sodra is van, súlya is van, s keményen fegyelmezett is [...], mint-ha a költőt el-elragadná lendületes dikciója és kitűnő formakészsége: bőbeszédűbb lesz a kelletténél.⁴³

Rónay György Szabó Magda verseiről írott kritikájában megsejti a műfajváltás lehetőségét, ráérez, hogy a személyes trauma a költői fejlődés során epikus mondanivalóvá terebélyesedik. A költő a prózairó útjaira lép.

⁴⁰ Szabó Magdát a *Bárány* kötet megjelenését követően már 1948-ban a Baumgarten-díjra jelölték. A díjat végül egy évvel később ítelték oda, de Révai miniszter utasítására visszavonták, Kuczka Péter kommunista költő kapta a kitüntetést. Szabó Magda visszaemlékezése szerint: „a reggeli sajtó hozta a nevemet a 49-es Baumgarten-díjasok sorában. Úgy délelőtt tizenegy tájt Basch telefonált, közölte: Révai miniszter utasítására a díjat visszavették, más kapja meg. Fiatal voltam, érzékeny, egy papírlap feküdt előttem az íróasztalomon, arra firkáltam, rajzoltam sokáig” (SZABÓ, *Záróvizsga*, 249).

⁴¹ *Uo.*, 252.

⁴² Rónay György az 1950-es években a Várkertben, a Dunakorzón vagy a Vörösmarty cukrászdában rendszerint csütörtökönként találkozott az újholdas írókkal. Az összejöveleket az újholdas írói kör az asztaltársaság összetartójáról „Rónay-asztalnak” nevezte el. Rónay azon kevesek közé tartozott, aki az elhallgatás éveiben is pártfogója, támogatója, egyfajta mestere volt az *Újhold* köré csoportosuló művészeknek. „Vigasztaló volt Rónay György. Mint a kenyér, mint a jó szó, mint a friss víz [...], szerettünk versekről beszélni. Ebben csillapíthatatlan volt az étvágyunk. És Rónay azon frissiben, cipómelegén nyújtotta véleményét, vagy állandó belső kontemplációjának egy szeletét” (NEMES NAGY Ágnes, *Asztal és kenyér*, *Vigilia* 1979/3, 177–178).

⁴³ RÓNAY György, *Az olvasó naplója. Szabó Magda: Neszek, Vigilia* 1958/12, 757–758.